



Rhif 5, Medi 2026



(Llun o safle swyddogol NAFOW)

Adolygiad o GCGA 2026

Dathlu Hanes a Diwylliant yn Springfield, Massachusetts

Dros benwythnos Gŵyl y Gweithwyr rhwng 2 a 6 Medi 2026, daeth dinas Springfield, Massachusetts, yn ganolfan i un o ddathliadau diwylliannol mwyaf a mwyaf gofiadwy Cymry America. Am y tro cyntaf yn ei hanes sy'n ymestyn dros agos i ganrif, cynhaliwyd Cŵyl

www.curiosityshop.us/goriad * <https://patreon.com/GoriadyGorllewin> * 1

Gymraeg Gogledd America (NAFOW – *North American Festival of Wales*) yn rhanbarth Lloegr Newydd.

Dan drefniant Cymdeithas Gymraeg Gorllewin Lloegr Newydd (*Welsh Society of Western New England*), a fu'n drefnyddion lleol ar gyfer y digwyddiad mawreddog hwn, daeth tua 500 o ymwelwyr o bob rhan o Unol Daleithiau America, Canada, a Chymru ynghyd yng ngwesty'r Sheraton Springfield Monarch Place a mannau amlwg eraill trwy'r ddinas. Roedd Springfield yn lleoliad perffaith ar gyfer y ŵyl; wrth ganolbwyntio ar hanes cyfoethog yr ardal—o ymfudwyr Cymreig cynnar y 17eg ganrif i atyniadau o ddiddordeb o amgylch Afon Connecticut—llwyddodd yr ŵyl i blethu treftadaeth leol â diwylliant bywiog Cymru.

Cychwyn ar y Dathlu: Defodau ac Amrywiaeth Hanesyddol

Dechreuodd y dathliadau yn swyddogol brynhawn Mercher, 2 Medi, gyda Seremoni Agoriadol gofiadwy yng ngwesty'r Sheraton. Roedd yr awyrgylch yn frwd wrth i hen gyfeillion ymgynnull ac i fynychwyr newydd dderbyn croeso cynnes Lloegr Newydd. Dilynwyd y seremoni agoriadol gan raglen amrywiol o ddramâu a cherddoriaeth gan Theatr Cymru a'r artist adnabyddus Bryn Fôn, a osododd naws gyffrous ac egniol ar gyfer weddill y penwythnos.

Trwy gydol dydd Iau a dydd Gwener (3 a 4 Medi), cynhaliwyd cyfres gynhwysfawr o seminarau sy'n cwmpasu ystod eang o destunau. Un o uchafbwyntiau'r rhaglen ddiwylliannol oedd y teithiau cerdded yng nghanol dinas Springfield. Rhoddodd y teithiau hyn sylw i ddylanwad y Cymry cynnar a sefydlodd yn yr ardal tua 1640, ynghyd â darlun hanesyddol o gysylltiadau ymfudwyr Cymreig fel teulu Miles Morgan.

Cynhwyswyd hefyd nifer o gyflwyniadau a gofiai am dreftadaeth lenyddol ac artistig. Darllenodd yr awdur Pamela Petro o'i gwaith *The Long Field*, gan drafod cysyniad y *hiraeth* yng nghyd-destun Springfield a Lloegr Newydd. Seminarau eraill o nod oedd rhai Llyfrgell Genedlaethol Cymru, trafodaethau ar y chwedl Madog a'r "Tadau Sefydlu Cymreig", hanes y tŷ Yale, a darlithoedd ar gelf Gwen John a diwydiant y llechi yn Eisteddfod a meysydd eraill.

Y Farchnad, y Te Bach, a Gwobr Treftadaeth

Ar wahân i'r darlithoedd, roedd Marchnad y ŵyl a'r Ystafell De yn amlwg iawn drwy'r penwythnos. Daeth yno gyfle i ddysgu am daith i Gymru, prynu celf a chrafft Cymreig, a mwynhau danteithion traddodiadol. Ni allai unrhyw ŵyl Gymreig fod yn gyflawn heb De Bach go iawn, ac fe wnaed miliynau o welsh cakes dros y penwythnos i fodloni'r ymwelwyr newynog!

Nodwedd bwysig arall o GCGA yw dathlu cyfraniad unigolion sydd wedi gwneud gwaith eithriadol dros y gymuned Gymreig yng Ngogledd America. Ar nos Wener, cynhaliwyd Cinio Gwobr y Dreftadaeth lle anrhydeddwyd Philip Davies am ei gyfraniad difyr am oes i noddi a meithrin diwylliant ac iaith Cymru ar draws y gyfandir.

Cerddoriaeth o'r Safon Uchaf: Neuadd y Symffoni a'r Eisteddfod

Roedd cerddoriaeth o bob genre i'w chlywed trwy'r ŵyl. Ar nos Iau, cynhaliwyd Noson Werin lwyddiannus a roddodd llwyfan i artistiaid fel Eve Goodman ac Andrea Wild. Ond roedd nos Sadwrn, 5 Medi, yn nodi uchafbwynt artistig yr ŵyl gyda'r grand concert *Voices of Wales* yn Neuadd Symffoni Springfield.

Llenwyd y neuadd hanesyddol hon â chanoedd o fynychwyr godidog. Perfformiodd artistiaid o faintoli Rhys Meirion, Jessica Robinson, Caleb Nicholas, Zoë Smith, ynghyd â chantorion ifanc o Goleg Brenhinol Cerdd a Drama Cymru o dan gyfarwyddyd Tim Rhys-Evans. Roedd y gymysgedd o opera, emynau traddodiadol, a chaneuon pop Cymraeg modern yn gampwaith a dderbyniodd gymeradwyaeth sefyll amserol gan y dorf.

Y Gymanfa Ganu ac Ambiance y Noson Lawen

Dydd Sul, 6 Medi, oedd diwrnod olaf y ŵyl, ond nid dyna ddiwedd yr egeinioldeb. Yn yr eglwys Trinity United Methodist Church yn Springfield, cynhaliwyd Y Gymanfa Ganu genedlaethol dwyran am 2:00 yh a 4:30 yh. Gyda chantorion yn unedig mewn pedair rhan o harmoni, atseiniodd clod ac angerdd mawr y tonau Cymraeg drwy'r adeilad.

Rhyngddynt, mwynhaodd y cynulliad De Bach traddodiadol yn yr egwyl cyn dychwelyd am yr ail sesiwn. I gloi'r ŵyl gyfan ar nodyn llawen a hamddenol, cynhaliwyd Noson Lawen draddodiadol yn y nos. Cymerodd aelodau'r gynulleidfa a'r perfformwyr eu tro ar y llwyfan agored gan gyflwyno barddoniaeth, comedi, a chaneuon mewn awyrgylch teuluol a hanesyddol.

Aeth ŵyl 2026 yn Springfield heibio fel llwyddiant ysgubol. Rhoddodd y ddigwyddiad prawf arall fod diwylliant, iaith, a threfadaeth Cymru yn fyw ac yn iach o fewn y gymuned yr Unol Daleithiau a Chanada. Dros y pum diwrnod hynny yn Massachusetts, daeth Springfield yn "Gartref Bach" i gannoedd o bobl a gyfunwyd gan eu cariad at Gymru. Gyda'r atgofion melyn hyn o Springfield, mae pawb eisoes yn edrych ymlaen at gyfarfod eto yng Nghanada neu rannau eraill o'r Unol Daleithiau ar gyfer ŵyl y flwyddyn nesaf!

Hysbysebu a Hybu

Mae'r *Goriad* yn falch o groesawu hybysebion am eich busnes, eich cymdeithas, eich gweithgaredd, neu eich gwasanaethau. Yr unig reol yw bod yn rhaid i'r hysbysebion fod yn Gymraeg! Peidiwch â beco nad yw eich Cymraeg yn berffaith! Rydym yn fodlon i gyfieithu eich hysbyseb i'r Gymraeg am ddim! Gweler isod prisiau'r hysbysebion yn ôl eu maint:

Tudalen llawn: UD\$100

½ Tudalen: UD\$60

¼ Tudalen: UD\$35

⅓ Tudalen: UD\$20

⅛ Tudalen: UD\$15

Ar hyn o bryd, bydd y *Goriad* yn cael ei ryddhau yn rhad ac am ddim ar grwpiau Facebook a thrwy e-bost yn cyrraedd rhyw 2,000 o bobl bob mis. Am fwy o fanylion, gyrrwch neges at Robert Jones, Golygydd ar robert@curiosityshop.us. Os ydych chi am hybu'r project hwn, gallwch chi fynd i <https://patreon.com/GoriadyGorllewin> a dod yn 'patreon' i'n helpu ni!



Cwis Bach y Goriad: Hanes Cymry America

Dyma cwis o 10 cwestiwn am hanes y Cymry yn America. Mae'r atebion cywir wedi'u rhestru ar y tudalen olaf.

1. Pa arwyddwr o Ddatganiad Annibyniaeth yr Unol Daleithiau a oedd yn drydydd Llywydd UDA ac o draddodiad teuluol Cymreig?

- A) Thomas Jefferson
- B) John Adams
- C) Benjamin Franklin
- D) James Madison

2. Pa dref yn Pennsylvania a sefydlwyd gan Grynwyr o Gymru yn y 17eg ganrif ac a enwyd ar ôl tref yng Nghymru?

- A) Scranton

- B) Bryn Mawr
- C) Pittsburgh
- D) Harrisburg

3. Pa weithredwr dur ac arweinydd diwydiannol o Gymru a chwaraeodd rhan bwysig yn ddatblygiad diwydiant dur Scranton, Pennsylvania?

- A) David Thomas
- B) Andrew Carnegie
- C) John Hughes
- D) William Jones

4. Pa enwad Cristnogol a oedd yn boblogaidd iawn yhlith mewnfudwyr o Gymru ac a sefydlodd nifer o gapeli yng Nghymru ac America?

- A) Y Methodistiaid Calfinaidd
- B) Yr Eglwys Anglicanaidd
- C) Y Catholigion
- D) Yr Eglwys Lutheraidd

5. Pa fforiwr o Gymru a deithiodd drwy America Hydrefol yn yr 18fed ganrif i chwilio am doriad o Indiaid a oedd yn siarad Cymraeg (Tylwyth Madog)?

- A) John Evans
- B) Prince Madoc
- C) Meriwether Lewis
- D) David Thompson

6. Yng ngeaf 1777–1778, pa gadfridog o draddodiad Cymreig a wasanaethodd gyda George Washington yn Valley Forge ac a ddaeth yn enwog am ei arweiniad?

- A) Anthony Wayne

- B) Daniel Morgan
- C) John Cadwalader
- D) Charles Lee

7. Pa wyl ddiwylliannol draddodiadol o Gymru sy'n parhau i gael ei chynnal mewn nifer o gymunedau Cymreig yn America, megis Madog yn Ohio?

- A) Eisteddfod
- B) Cymanfa Ganu
- C) Nos Galan Gaeaf
- D) Mari Lwyd

8. Pa ardal yn Uwchdalaith Efrog Newydd a ddaeth yn ganolfan bwysig i fewnfudwyr o Gymru ac sydd ag enwau lleol Cymraeg fel Remsen a Steuben?

- A) Swydd Oneida
- B) Swydd Cook
- C) Swydd Lancaster
- D) Swydd Cambria

9. Pa un o'r mwynau hyn a ddenodd nifer fawr o lowyr o Gymru i gyflstates fel Pennsylvania ac Ohio yn ystod y 19eg ganrif?

- A) Aur
- B) Glo (Gofal ac Anthrasit)
- C) Copr
- D) Arian

10. Pa bensaer Americanaidd o draddodiad Cymreig a ddyluniodd adeiladau enwog fel Fallingwater a'r Amgueddfa Guggenheim?

- A) Frank Lloyd Wright

- B) Louis Sullivan
- C) Henry Hobson Richardson
- D) Charles Eames

Pwy 'naeth hi?

Darllenwch y stori fer isod a cheisio dyfalu pwy ydyw'r troseddwr. Bydd y troseddwr yn cael ei (d)datgelu yn y rhifyn nesaf.

Cwpan Gwobr y Capten

Roedd hi'n ddiwrnod poeth o haf yn Ysgol y Cwm. Yn ystod yr amser amser cinio, roedd disgyblion Blwyddyn 6 wedi bod yn ymarfer ar gyfer diwrnod sport yr ysgol. Ond pan ddaeth yr amser i fynd yn ôl i'r dosbarth, ddigwyddodd rhywbeth amheus.

Gofynnodd Athrawes Davies i Aled fynd i'r swyddfa i nôl **Cwpan Gwobr y Capten**, Cwpan arian mawr a oedd i fod i gael ei gyflwyno i'r enillydd ar ddiwedd y dydd. Ond pan aeth Aled at y cwpwrdd, roedd y silff yn wag! Roedd y cwpan wedi diflannu.

Galwyd Ditectif Bach yr ysgol, Elin, i helpu i ddatrys y ddirgelwch.

"Pwy oedd ger y swyddfa yn ystod amser cinio?" gofynnodd Elin, gan dynnu ei nodiadur bach allan.

Disgynnodd y ddrwgdybiaeth ar dri pherson a oedd wedi bod yn yr ardal honno:

- **Sion:** Dywedodd ei fod wedi mynd i'r swyddfa am 12:30 i nôl blwch o sialc. Roedd ef yn gwisgo côt fawr gynnes ddu a het wllân. Dywedodd: "Roedd gen i mor oer heddiw, felly es I'n syth yn ôl i'r dosbarth i fwyta fy sandwiches."
- **Cerys:** Dywedodd ei bod hi wedi mynd heibio'r swyddfa am 12:40 i roi llyfr yn ôl. Dywedodd: "Welais i neb yno. Ond roedd y drws yn agored."
- **Tomos:** Dywedodd ei fod wedi rhedeg drwy'r coridor am 12:50 i fynd i'r llety. Dywedodd: "Clywais i sŵn rhywbeth yn syrthio ond wnes i ddim stopio i edrych."

Cerddodd Elin at gwpwrdd y gwobrwyon ac edrychodd yn graff ar y llawr. Welodd hi ddim olion traed mwdlyd, ond fe welodd hi rywbeth arall: **diferion o chwys** ar y llawr wrth ochr y cwpwrdd, a thipyn bach o fflwff du ar ddolen y drws.

Gwênodd Elin. "Rwy'n gwybod pwy gymerodd y cwpan!" meddai.

"Pwy?" gofynnodd Athrawes Davies.

"Sion yw'r lleidr!" atebodd Elin.

Edrychodd Sion yn synnu. "Sut wyt ti'n gwybod hynny?"

Eglurodd Elin y tystiolaeth:

"Yn gyntaf, roedd hi'n **30 gradd** o wres heddiw. Roedd pawb arall yn gwisgo t-shirts a shorts, ond roedd Sion yn gwisgo **côt fawr gynnes a het wllân** – y wisg berffaith i guddio cwpan mawr arian o dan ei gôt pan oedd e'n cerdded allan! Yn ail, oherwydd ei fod yn gwisgo mor dwym, roedd e'n chwysu'n fawr, a dyna pam roedd diferion o chwys ar y llawr wrth y cwpwrdd ac ar y drws."

Tynnodd Sion y cwpan o dan ei gôt yn araf, gan edrych yn goch yn ei wyneb. "Sori," meddai. "Roeddwn i eisiau ennill y cwpan mor fawr!"

Cafodd y cwpan ei roi yn ôl yn ddiogel, ac enillodd Elin wobr arall am ddatrys y ddirgelwch cyn i'r cloc daro dau o'r gloch.

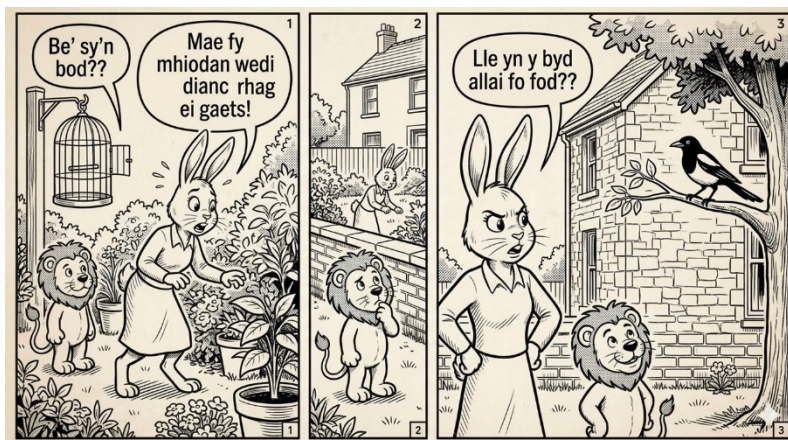
Pwy 'naeth o yn y rhifyn olaf?

Y troseddwr yw Geraint (y dyn sy'n atgyweirio hen bethau).

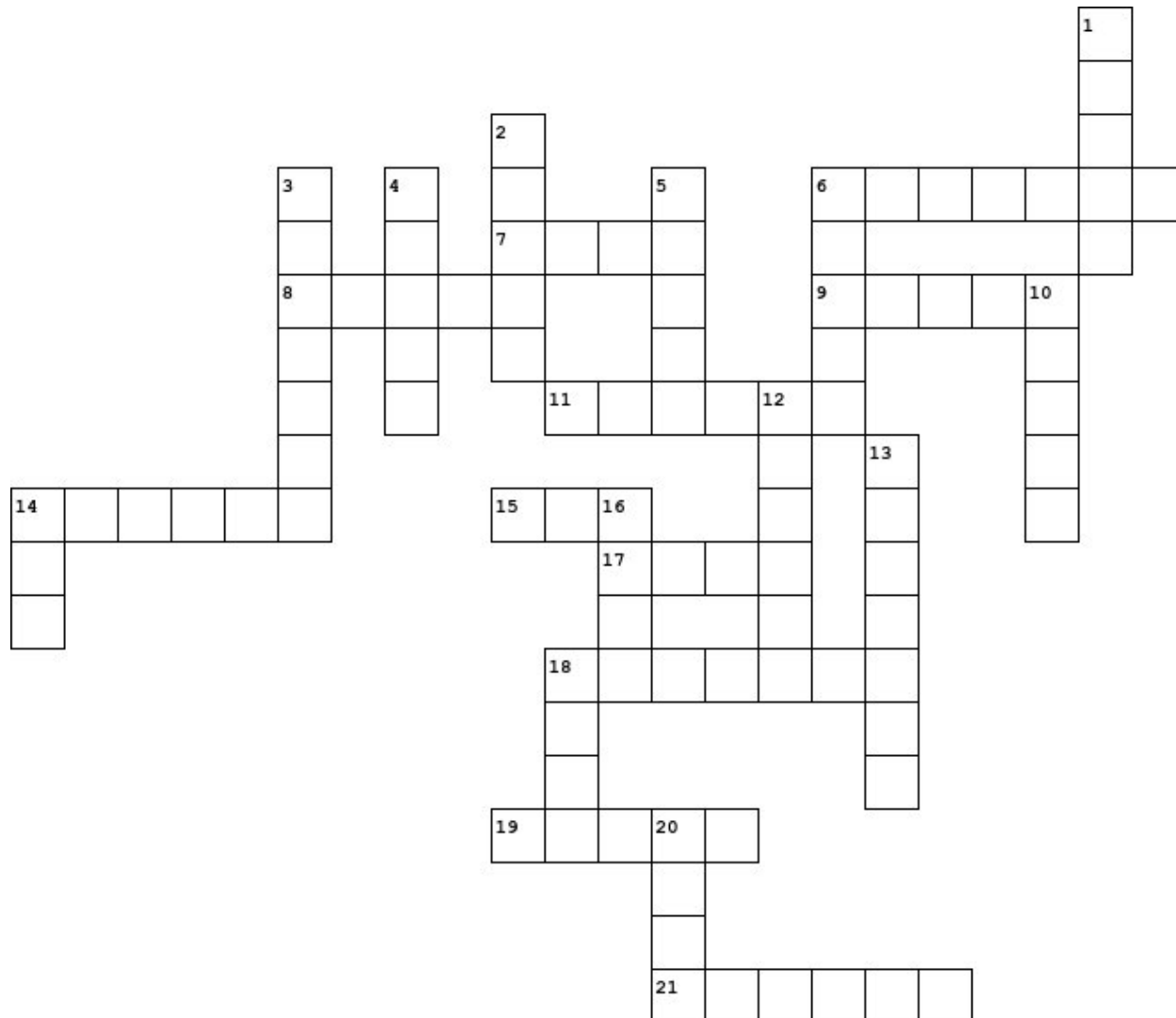
Dyma'r tystiolaeth sy'n ei ddatgelu:

- Yr Oriawr Poded: Roedd yr oriawr arian a adawyd wrth ochr y cwpwrdd wedi'i stopio am 11:15 (neu chwarter wedi un ar ddeg) – sef amser y drosedd.
- Y Flaenlythrennau: Ar gefn yr oriawr, roedd yr arysgrif "I G. R. – Gyda chariad, Mam", sy'n cyfateb i'w enw llawn ef, Geraint Roberts.
- Eisiau Cuddio'r Gwir: Roedd Geraint yn chwysu ac yn edrych yn ddrwgdybus pan oedd Owain yn ei holi am ei alibi yn y dafarn.

Eirlys & Nairobi (testun a chysyniad gan Robert Jones, celf gan Gemini)



Croesair y Goriad Mis Medi: Y Tywydd a'r Tymhorau!



Ar draws

6. Y gair am ddiwrnod lle mae mequantiy mawr o symud yn yr aer.
7. Gwaddod gwyn o grisialau iâ sy'n syrthio pan fydd hi'n oer iawn.
8. Fflach o drydan sy mewn storm taranau.
9. Pont amryliw sy'n ymddangos pan fydd hi'n bwrw glaw ac yn heulog.
11. Y tymor pan fydd y dail yn disgyn o'r coed.
14. Y gair sy'n disgrifio diwrnod pan mae'r haul yn disgleirio.
15. Y gwrthwynebedd i boeth neu gynnes.
17. Y peth sy'n disgleirio yn y awyr ac yn rhoi

I Lawr

1. Un o bedair rhan y flwyddyn sydd â nodweddion tywydd penodol.
2. Sut mae'r tywydd yn teimlo pan mae stori o wres neu haul cryf.
3. Disgrifiad am wybren sy'n lawn o gymylau ac dim haul.
4. Y teimlad neu gyflwr ar ôl cerdded yn y glaw trwm.
5. Cyfnod byr iawn o law neu eira sy'n gorffen yn gyflym.
6. Y tymor oeraf pan fydd hi'n bwrw eira neu rhew.

gwres. 18. Y tymor pan fydd y blodau'n dechrau tyfu a'r wyl yn dechrau. 19. Stwff gwyn neu lwyd sy mewn awyr neu wybren sy'n cynnwys dŵr. 21. Y term cyffredinol am amgylchiadau'r awyr, megis glaw, gwynt, neu haul.	10. Tywydd oer a drwg iawn gyda gwynt cryf a glaw trwm. 12. Gymysgedd o eira a glaw sy'n disgyn o'r awyr. 13. Sŵn uchel iawn yn yr awyr pan fydd storm neu ymchwydd drydanol. 14. Y tymor poethaf pan fydd y haul yn tywynnu yn gryf. 16. Dŵr wedi rhewi oherwydd tymheredd oer iawn. 18. Dŵr sy'n disgyn o'r cymylau yn y wybren. 20. Cyflwr o aer sy'n symud yn gyflym iawn.
---	---

Atebion i'r Cwis

1. A) Thomas Jefferson — Roedd mam Thomas Jefferson, Jane Randolph, o draddodiad Cymreig, ac roedd Thomas ei hun yn nodi bod ei deulu o ochr ei dad yn tarddu o gyffiniau Eryri.
2. B) Bryn Mawr — Sefydlwyd Bryn Mawr gan Grynwyr o Gymru yn y 1680au fel rhan o'r "Welsh Tract" yn Pennsylvania.
3. A) David Thomas — Fe'i gelwir yn "Dad Diwydiant Haearn Anthrasit America" am ei waith yn datblygu'r broses ddiwydiannol yn Pennsylvania.
4. A) Y Methodistiaid Calfinaidd — Adwaenid yr enwad hwn fel Eglwys Bresbyteraidd Cymru yn ddiweddarach, ac fe sefydlwyd nifer o'u capeli ar draws UDA.
5. A) John Evans — Mapiodd Evans ran fawr o Afon Missouri yn ystod ei daith i chwilio am doriad chwedlonol y Mandaniaid.
6. C) John Cadwalader — Roedd Cadwalader yn gadfridog o draddodiad Cymreig a wasanaethodd yn ystod Rhyfel Annibyniaeth America.
7. A) Eisteddfod — Mae'r Eisteddfod yn ŵyl o gerddoriaeth, barddoniaeth a llenyddiaeth a ddygwyd gan fewnfudwyr o Gymru i sawl cyflstate yn UDA.
8. A) Swydd Oneida — Daeth Swydd Oneida (Oneida County) yn Efrog Newydd yn ganolfan ddiwylliannol Gymreig gryf yn yr 19eg ganrif.
9. B) Glo (Gofal ac Anthrasit) — Daeth llechi a glo â nifer fawr o fwynwyr a chwarelwyr o Gymru i America am eu sgiliau arbenigol.
10. A) Frank Lloyd Wright — Roedd mam Wright, Anna Lloyd Jones, yn perthyn i deulu o Gymry a ymfudodd i Wisconsin.